

ТЕЗАУРУС

Акселерація – прискорення росту і розвитку дітей та підлітків, а також настання статевої зрілості у більш ранньому віці.

Алалія (від грец. а – частка, що означає заперечення, лат. lalia – мова) – відсутність або недорозвиненість мовлення внаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку у внутрішньоутробному або ранньому періоді розвитку дитини.

Альфред Адлер (1870–1937) – австрійський лікар і психолог, засновник системи індивідуальної психології. Центральним у концепції А.Адлера є принцип компенсації.

Амбліопія "ледаче око" – захворювання, при якому одне з двох очей майже (або взагалі) не задіяне в процесі зору. Очі бачать дуже різні картинки, і мозок не може поєднати їх в одну площину. В результаті він просто пригнічує роботу одного ока, внаслідок чого воно починає атрофуватися.

Атаксія – порушення рівноваги та координації рухів.

Афазія (від грец. а – частка, яка означає заперечення, phasis – мова) – цілковита або часткова втрата раніше сформованого мовлення. Як правило, до афазії відносять мовленнєве порушення, якщо воно відбулося після трирічного віку.

Брадилалія (від грец. bradis – повільний, лат. lalia – мова) – патологічно повільний темп мовлення.

Втеча в хворобу – одна з форм реакцій особистості на несприятливу, психогенну травмуючу ситуацію, що виражається в спробі уникнути конфлікту шляхом розвитку хворобливих симптомів і як прояв механізму патологічного психічного захисту. Загалом характеризується невротичною, функціональною, соматичною, вегетодистонічною симптоматикою і виступає як причина виникнення різних іпохондричних станів.

Галактозимія – порушення обміну речовини у внутрішньо-утробному розвитку дитини. В його основі лежить метаболічний блок на шляху перетворення галактози в глюкозу.

Геміпарез – неповний параліч, ослаблення однієї половини тіла. (Префікс "гемі" позначає порушення в одній половині тіла; "пара" – в обох ногах або руках, "тетра" – у всіх кінцівках).

Геміпаретична форма (спастична геміплегія) – форма церебрального паралічу, що характеризується ураженням однойменних кінцівок (вражаються руки і ноги з одного боку). Верхня кінцівка переважно більше уражена, ніж нижня. М'язовий тонус в уражених кінцівках підвищений.

Гіперкінези (від грец. *hyper* – надмірно, *kinesis* – рух) – надмірні насильницькі мимовільні рухи, що виникають при органічних і функціональних порушеннях ЦНС (переважно при ураженні підкоркових утворень).

Глухота – найбільш різкий ступінь ураження слуху, за якого розбірливе сприйняття мовлення стає неможливим.

Дактилогія (від грец. *daktylos* – палець, *logos* – слово) – ручна азбука, в якій букви алфавіту замінюються спеціальними знаками, що передаються пальцями руки.

Двобічна геміплегія – найважча форма ДЦП із тотальним ураженням великих півкуль. Рухові розлади виражені рівною мірою в руках і ногах або руки пошкоджені сильніше, ніж ноги. Ланцюгові рефлекси можуть не розвинутиися взагалі. Довільна моторика різко порушена, діти не сидять, не стоять, не ходять, функція рук не розвинена.

Дебільність – менш глибокий ступінь розумової відсталості, проте інтелектуальний дефект не дозволяє дітям-дебілам оволодівати програмою навчального закладу.

Деградація – зниження психічної діяльності, що прогресує.

Делірій (з лат. – марення) – стан свідомості людини, що характеризується зниженням здатності зосередити увагу, порушенням сприйняття і мислення. Це системний синдром, який руйнує нейрони кори головного мозку.

Деменція (лат. *dementia*) – стійке порушення когнітивних функцій у результаті органічного ураження мозку.

Депривація – психічний стан, що виникає в результаті тривалого обмеження можливостей людини для задоволення її основних психічних потреб; характеризується вираженими відхиленнями в емоційному та інтелектуальному розвитку, порушенням соціальних контактів.

Дефект – фізична або психічна вада, зумовлена порушенням нормального розвитку дитини.

Дефектологія (від лат. defectus – порушення, відхилення, вада, дефект, аномалія, патологія) – наука про психофізіологічні порушення дітей з психічними або фізичними недоліками, наука про закономірності їх навчання, виховання та освіти.

Дизартрія (від грец. dis – префікс, який означає розлад, arthon – сполучати) – порушення вимовляльної сторони мовлення, зумовлене органічною недостатністю іннервації (забезпечення органів і тканин нервами, що забезпечують їх зв'язок з центральною нервовою системою) мовленнєвого апарата.

Дизонтогенез (від грец. dys – префікс, що означає відхилення від норми, ontos – суще, істота, genesis – розвиток) – порушення індивідуального розвитку організму.

Дисграфія (від грец. dis – префікс, який означає розлад, і grapho – пишу) – часткові специфічні розлади процесу письма.

Дискалькулія – порушення навичок лічби.

Дислалія (від грец. dis – префікс, який означає розлад, лат. lalia – мова) – порушення звуковимови при нормальному слуху і збереженій функції мовленнєвого апарату. Виявляється у неправильному звуковому (фонемному) оформленні мовлення: спотвореній вимові звуків, заміні звуків або їх змішуванні.

Дислексія (від грец. dis – префікс, який означає розлад, і lego – читаю) – порушення читання, пов'язане з ураженням або недорозвиненням деяких ділянок кори головного мозку.

Диспраксія (апраксія) – своєрідні рухові розлади, при яких немає ні паралічів, ні порушень м'язового тону, але дитина відчуває труднощі в координації і при виконанні складних рухів.

Дистонія – характер м'язового тону, що змінюється. М'язовий тонус в цьому випадку відрізняється нестійкістю, мінливістю.

Дисфонія (афонія) (від грец. dis – префікс, який означає розлад, і phone – голос; а – частка, яка означає заперечення) – відсутність або розлад фонації внаслідок патологічних змін голосового апарату. Виявляється або у

відсутності фонації (афонія), або у порушенні сили, висоти і тембру голосу (дистонія).

Дисфункція – некоректне виконання окремої функції. Протилежністю дисфункції є функція.

Енцефаліт – запальне захворювання речовини головного мозку, викликане попаданням в головний мозок (головним чином через кров) хвороботворних мікроорганізмів (бактерій, вірусів тощо). При первинному енцефаліті (комариний Е., кліщовий Е., епідемічний Е. та ін.) запальний процес, як правило, виникає в результаті укусів переносниками вірусу. При вторинному енцефаліті головний мозок уражається внаслідок загальної інфекції (краснуха, грип, вітряна віспа тощо).

Заїкання – складне порушення темпоритмічної сторони мовлення. Як правило, виникає у легко збудливих дітей у 2–5 років. Найчастіше виникає в період переходу до фразового мовлення і пов'язане з різкою емоційно негативною реакцією дитини на зовнішній подразник. Загострюється у зв'язку зі вступом до школи, а також у підлітковому та юнацькому віці.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – порушення нормального темпу психічного розвитку, коли окремі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають у своєму розвитку від прийнятих психологічних норм для даного віку. Це стан легкої інтелектуальної недостатності, який займає проміжне положення між інтелектуальною нормою та порушенням пізнавальної діяльності за типом олігофренії.

Надкомпенсація – особлива соціальна форма реакції на почуття неповноцінності (А.Адлер).

Зона найближчого розвитку (ЗНР) – розбіжність між рівнем актуального розвитку (він визначається ступенем складності завдань, що вирішуються дитиною самостійно) і рівнем потенційного розвитку (якого дитина може досягти, вирішуючи завдання під керівництвом дорослого).

Ідіотія (від грец. *idioteia* – невігластво, неосвіченість) – найглибший ступінь інтелектуальної недорозвиненості, вродженого або набутого в ранньому дитинстві недоумства.

Імбецильність (від лат. *imbecillus* – слабкий, немічний) – легший ступінь порушення інтелектуального та загального розвитку, середній ступінь слабоумства, розумової відсталості.

Інтелект – усі пізнавальні процеси індивіда, починаючи від сприймання і закінчуючи творчими процесами.

Інтелектуальне ядро – це інтелектуальні здібності до процесів узагальнення, умовленняводів, абстрагування тощо.

Кінестезії – порушення відчуття рухів.

Компенсація психічних функцій – відшкодування психічних функцій збережених або частково порушених функцій психіки.

Компенсація – одна з форм пристосування організму до умов існування при випадінні або порушенні якоїсь його матеріальної структури або функції внаслідок перенесеного захворювання, травми, ушкодження.

Корекція – сукупність педагогічних та лікувальних засобів, спрямованих на виправлення недоліків розвитку дитини.

Логопедія – (грец. logos – слово, мовлення, paideia – виховую, навчаю) – наука про порушення розвитку мовлення, їхнє подолання й попередження за допомогою спеціального корекційного навчання й виховання.

Логофобія (страх перед мовленням) – один із характерних симптомів заїкання, при якому виникає страх перед вимовою певних звуків або слів, які, на думку заїк, особливо важкі для вимовлення.

Нецензова освіта – спеціальна освіта, що забезпечує дітям адекватну пізнавальним можливостям загальноосвітню підготовку, корекційну допомогу та підтримку, професійно трудове навчання.

Олігофренія (від грец. olygos – малий, phren – розум) – форма психічної недорозвиненості, що виникла як наслідок ураження центральної нервової системи (насамперед кори головного мозку) у переднатальний (внутрішньоутробний), натальний (під час пологів) або постнатальний (на ранніх етапах прижиттєвого розвитку, як правило, до трьох років) періоди.

Онтогенез – це процес розвитку організму.

Парафразія – хворобливий розлад мовлення, який полягає в неправильному вживанні одних слів замість інших.

Полтерн – патологічно прискорене мовлення, що супроводжується необґрунтованими паузами, запинками.

Праксин – автоматизовані цілеспрямовані рухи, які виробляються у процесі навчання та постійної практики протягом життя, наприклад ходьба, їжа, одягання, письмо, праця. Це вищий прояв рухових функцій, які властиві людині.

Ретардація – незавершеність окремих етапів розвитку, при якому ранні форми розвитку не змінюються більш прогресивними. Характерна для олігофренії і ЗПР.

Ригідність – напруженість м'язів, що знаходяться в стані тетануса (максимальне підвищення м'язового тону).

Ринолалія (від грец. *rhinos* – ніс, лат. *lalia* – мова) – порушення тембру голосу та звуковимови, які зумовлені анатомо-фізіологічними дефектами мовленнєвого апарату (заяча губа, вовча паща). Виявляється в патологічній зміні тембру голосу та спотвореній звуковимові внаслідок порушення функції носової порожнини (носового резонатора) у голосоутворенні.

Розумова відсталість – це виразне, незворотне, системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок дифузного органічного пошкодження кори головного мозку (ГМ).

Сентизивний вік – етап вікового розвитку дитини, що найбільш сприятливий для освоєння будь-яких видів діяльності, формування певних психічних функцій.

Синкинезії – це мимовільні рухи, які супроводжуються виконанням активних рухів. Наприклад, при спробі взяти предмет однією рукою відбувається згинання іншої руки; дитина не може розігнути зігнуті пальці рук, а при випрямленні всієї руки пальці розгинаються.

Слабкозорі – це діти, які здатні розрізняти світло і кольори та користуватися зоропідсилювальною апаратурою.

Сліпі діти – це діти з порушеннями зорового аналізатора, у яких повністю відсутні зорові відчуття або наявні незначні світло-відчуття чи залишковий зір на оці, що краще бачить, з використанням засобів корекції. Гострота зору – 0,04.

Сліпоглухонімота – найважча форма складного дефекту, для якої характерне ураження зорового і слухового аналізаторів. У сліпоглухонімих дітей без спеціального навчання не відбувається формування мовлення.

Сліпонароджені – це діти, які народилися сліпими або втратили зір до становлення мовлення, приблизно до 3-х років.

Спастична диплегія ("хвороба Літгля") – форма ДЦП, яка характеризується центральними паралічами кінцівок з переважанням спастичного парапарезу (виникають деформації верхніх кінцівок).

Спастичність – підвищення м'язового тону.

Сурдопедагогіка (від лат. *surdus* – глухий) – розділ спеціальної педагогіки про розвиток, виховання та навчання дітей і дорослих з вадами слуху.

Тахилалія (від грец. *tachis* – швидкий, лат. *lalia* – мова) – патологічно прискорений темп мовлення.

Тетрапарез – парез усіх чотирьох кінцівок, при якому ноги уражаються більше, ніж руки.

Тифлопедагогіка – наука, що вивчає закономірні процеси виховання, навчання і розвитку дітей, які мають порушення зору.

Токсоплазмоз – захворювання, збудником якого є паразит, що відноситься до типу найпростіших тварин. Зараження відбувається від домашніх, рідше диких тварин. При вродженому Т. паразити вражають плід, проникаючи через організм матері.

Тремор – тремтіння пальців рук і мовлення. Найбільше виражений при цілеспрямованих рухах (наприклад при письмі).

Туговухість – зниження слуху, при якому виникають утруднення в сприйнятті та самостійному оволодінні мовленням, але залишається можливість оволодіння за допомогою слуху хоча б обмеженим і викривленим запасом слів.

Фенотип (від грец. слова *phainotip* – являю, знаходжу) – сукупність характеристик, властивих індивіду на певній стадії розвитку.

Ферментопатія аліментарна (лат. *fermentopathia alimentaria*) – розвивається при хронічному порушенні харчування, частіше при білковому голодуванні.

Ферментопатія спадкова (лат. *fermentopathia hereditaria*) – в основі розвитку лежить генетично обумовлена недостатність або відсутність одного або декількох ферментів.

Церебральний параліч – складне порушення рухових функцій на рівні центральної нервової системи.

Шрифт Брайля – шрифт, яким користуються сліпі. В ньому кожні буква, цифра, розділовий знак передаються різними комбінаціями випуклих крапок, які сприймаються дотиком пальців руки до паперу.